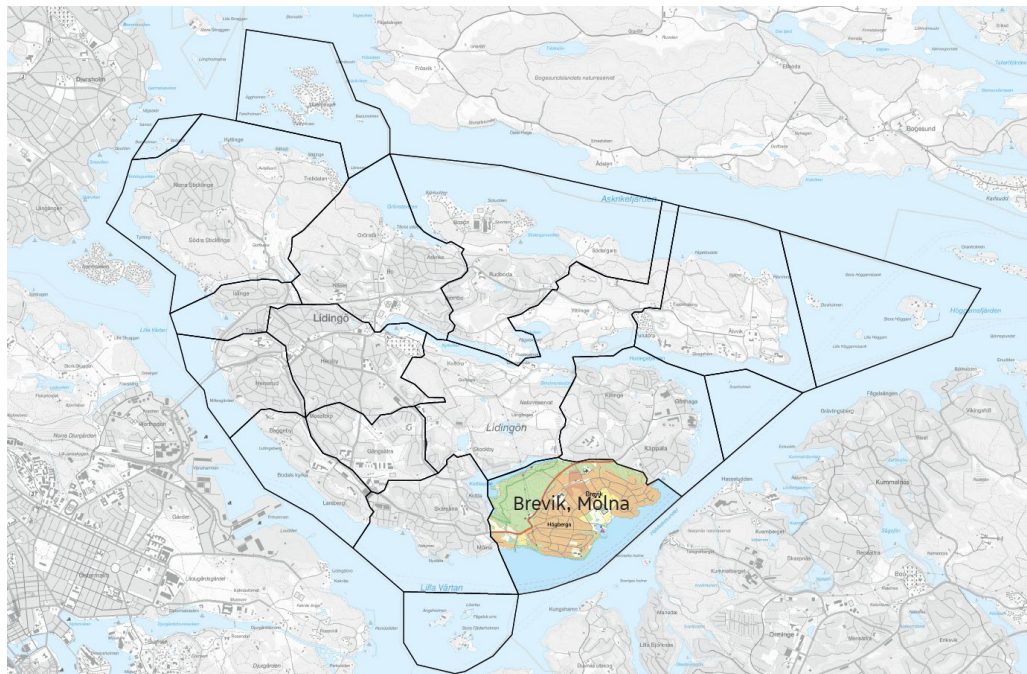

Brevik och Mölna

Brevik

Stadsdelen har vuxit fram kring den i dag i stort sett rivna Breviks gård vars sista byggnader revs 1987 när Breviks nuvarande centrum byggdes. Breviks gård hade medeltida ursprung och finns omnämnd redan i början av 1300-talet. Under Vasatiden på 1500- och 1600-talet utvecklades Brevik till ett betydande herresäte inom Djurholmsgodset dit Lidingön då hörde. 1775 friköptes Brevik och kom i köpmannahänder. 1895 köptes gården av vice häradshövding Gustaf A. Holm.

Jämfört med de närliggande stadsdelarna Gångsätra och Skärsätra byggdes färre sommarvillor i Brevik. Ett ovanligt ståtligt exemplar är emellertid den stora Villa Högudden längst i söder som numera är byggnadsminne sedan 1982.

Vy från Halvkakssundet upp mot Villa Högudden och Högberga gård.

År 1900 bestod Brevik främst av öppen jordbruksmark kring Breviks gård i sluttningen ner mot ångbåtsbryggan. 1906 sålde Gustaf A. Holm Breviks gård till kapten Allan Abenius som bildade fastighetsbolaget Lidingö-Brevik och tog fram ett förslag till stadsplan redan 1907. Planen omfattade försäljningen av 350 tomter i totalt ca 50 kvarter utplacerade över Brevik, Käppala och Gåshaga. Hamnen byggdes ut för att skapa bättre kommunikationer till Stockholm och exploateringen tog snabbt fart. Redan 1910 hade 75 villor uppförts. Samma år byggdes Breviks vattenverk vid Kottlasjön och 1914 länkades Brevik ihop med södra Lidingöbanan vilket medförde att tåget kom att bli mer betydelsefullt än båttrafiken.

Vattenverket vid Kottlasjön uppfördes 1910 och den tidstypiska industriarkitekturen är fortfarande påtaglig. Idag används Vattenverket som café.

Breviks stationsbyggnad uppfördes 1914, och byggdes till på 1920-talet. De ursprungliga stationsbyggnaderna längs med Lidingöbanan utgör ett viktigt miljöskapande inslag på Lidingö.

Efter flera turer med avsöndringar av Gåshaga och Käppala ombildades villastadsbolaget till Fastighetsbolaget Breviks Villastads AB 1923. Det nya bolaget inriktade sig mer på försäljning av mindre tomter för enklare villor och småhus, i samarbete med Statens bostadslånefond. I mer glesbebyggda delar av Brevik byggdes även flera nationalromantiskt influerade sportstugor cirka 1920-1925. Nästan alla sportstugor omvandlades med tiden till permanentbostäder.

Centralt i Brevik är flerbostadshuset Blocket, även kallat Breviksblocket. Det uppfördes 1914 och är områdets äldsta byggnad. Med sin centrala placering och stora byggnadsvolym i tre våningar och vind dominerar Blocket hela sitt kvarter. Byggnaden har en särprägel genom sin storlek, sin ljusa putsarkitektur, blandningen av nationalromantisk arkitektur och jugend med tätspröjsade fönster och entréer med spröjsverk, ornamentala överstycken samt små skärmtak. Under lång tid användes Blocket som personalbostäder för arbetare på AGA som etablerat sin verksamhet i Skärsätra 1912 och satte stor prägel på miljön. Byggnaden är välbevarad även om den genomgått vissa förändringar.

Blocket 7 med sin karaktäristiska ljusa putsarkitektur från 1914. Arkitekt Ivar Nyqvists arkitektbyrå.

Ytterligare flerbostadshus kom sedan att anläggas främst vid Breviks centrum och station samt i form av radhusbebyggelse vid Tallrisstigen/Södra Kungsvägen sydväst om centrum. Utbyggnaden skedde under efterkrigstiden 1945–1950.

Breviks kapell, numera Breviks kyrka, byggdes 1936–1937 efter ritningar av arkitekten John Åkerlund uppe på Kapellbacken vid sidan av centrum. Fastighetsbolaget Lidingö-Brevik hade 1918 skänkt tomtmark och därefter samlades pengar till kyrkobygget in genom frivilligt arbete.

Breviks kyrka från 1937–1938. Arkitekt John Åkerlund och Lars Åkerlund.

Delar av villastaden kring gamla Breviks herrgård kom att präglas av det tidiga 1900-talets högborgerliga villaideal. Främst i området kring Högberga med Högudden längst i söder och Klippudden längst i norr, som kom att få en begränsad prägel av en mer exklusiv villastad. Villa Högberga från 1911 ägdes av kulturpersonligheten Claes Fåhraeus och fick en ovanligt ståtlig utformning. Ett annat exempel på monumentalt villabyggnande är Villa Roskull från 1912 med fabrikören och ingenjören Gustaf L.M. Ericsson som byggherre.

Villa Roskull från 1912 är ritat av arkitekt Sigurd Lewerentz som utformade Skogskyrkogården tillsammans med arkitekt Gunnar Asplund.

Frånsett de små flerbostadsområdena blev Brevik även fortsättningsvis ett utpräglat villasamhälle. Den ursprungliga inriktningen mot en villastad för ett övre samhällsskikt kom i och med 1920-talets inriktning på egna hem och småhus att bli betydligt mer varierad. Många arbetare och tjänstemän vid AGA var bosatta i Brevik. AGA satsade på småhus för anställda i kvarteret Bergryggen vid Saltsjövägen i sydväst, där bla flera typhus från Mockfjärd AB uppfördes åren 1957–1958.

Villakvarteren i Brevik präglas av att den äldre villastaden kontinuerligt kompletterats med villor, framför allt på 1940–1960-talen. Det sena 1900-talets expansion har medfört en fortsatt utveckling av villastaden, ibland med förtätning med nya stora villor men oftare med en ombyggnad av äldre villor.

Breviks gamla centrum från 1910 och 1940-tal har efter 1987 tagits över av nuvarande centrum, i kvarteret Huvudgården, på den gamla herrgårdens plats. Hamnen från 1900-talets början har i sen tid om- och tillbyggt till en nutida småbåtssmarina men bevarar flera äldre rester såsom ångbåtspaviljong och brygga liksom ett äldre reningsverk.

I norra delen av Breviks hamn finns de äldre hamnpartierna med murad ångbåtsbrygga, murad strandskoning och den välbevarade ångbåtspaviljongen från 1880-talet.

Under 1900-talets senare del byggdes Södra Kungsvägen ut till huvudled och genomfartsstråk mot sydöstra Lidingö. En ombyggnad av Lidingöbanan 2013-2015 har medfört att bland annat hållplatserna i Högberga och Brevik byggts om.

Mölna

I det småskaliga Mölna förenas natur- och kulturvärden i en stark helhetsupplevelse i en av Lidingös verkliga karaktärsmiljöer. Här finns stora jordbrukshistoriska värden i kulturlandskapet kring Mölna gamla kvarngård och även i själva Mölna gårdsmiljö. Av industrihistorisk betydelse är kvarnindustrins lämningar i Mölnaåns dalgång. Här finns även stora beröringspunkter med naturvärden främst längs dalgången upp mot Kottlasjön. Av kommunikationshistoriskt värde är även Mölna gårds brygga med stark förankring i den lilla sjöfarten längs segelleden.

Mölna gård sedd från nordost.

Mölnaåns dalgång vid Mölna tågbro.

Mölnavägen med omgivande kvarter var ett av de första områdena med mer utpräglat exklusiv modernistisk villabebyggelse i naturskön miljö som tog form på Lidingö under 1950-talet.

Enastående såväl på Lidingö som i ett nationellt perspektiv är den elegant utformade Mölna radhusby, ritad 1954 av arkitekten Nils Tesch men uppförd huvudsakligen 1960-1962. I Mölna radhusby samverkar landskapsanpassning, villaarkitektur, gestaltning och formgivning av växtlighet i ett av svenskt 1950-tals mest helgjutet genomförda småskaliga bostadsområden.

Radhusbyn är mycket välbevarad och byggnadsetapp 1 står i stort sett oförändrad, sedan den förverkligades vid 1960-talets början. Kvarteret Mölnadälden.

Särskilt värdefulla kulturmiljöer i stadsdelen Brevik och Mölna

- Banvägen
- Breviks hamn
- Breviks villastad
- Högberga, Högudden och Utsikten
- Mølna gård och ådal
- Mølna radhusby
- Mølnavägen
- Sälgstigen och Tallrisstigen